

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Polityka wodna – między pustynią a bezpieczeństwem – czas na niebieską dyplomację”

(opinia z inicjatywy własnej)

(C/2023/862)

Sprawozdawca: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Współsprawozdawczynie: **Milena ANGEŁOWA**

Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	24.1.2023
Podstawa prawna	Art. 52 ust. 2 regulaminu wewnętrznego Opinia z inicjatywy własnej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Stosunków Zewnętrznych
Data przyjęcia przez sekcję	18.7.2023
Data przyjęcia na sesji plenarnej	21.9.2023
Sesja plenarna nr	581
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	223/1/4

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Biorąc pod uwagę przekrojowy charakter kwestii wody oraz fakt, że jej niedobór jest problemem na całym świecie, potrzebne jest wspólne i kompleksowe podejście w skali globalnej. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES) apeluje zatem o szerokie stosowanie podejścia opartego na powiązaniach⁽¹⁾ oraz o pełne uwzględnienie doświadczeń i najlepszych praktyk państw członkowskich, przedsiębiorstw, organizacji społeczeństwa obywatelskiego i społeczności lokalnych podczas opracowywania i wdrażania niebieskiej dyplomacji.

1.2. Ze względu na coraz większy niedobór wody na świecie jest ona postrzegana jako strategiczny zasób pod względem bezpieczeństwa, który zapewnia lepszą pozycję tym państwom, które sprawują nad nią kontrolę. W związku z tym UE powinna w coraz większym stopniu skupić wysiłki na niebieskiej dyplomacji i usprawnić ją w ramach swojej polityki zagranicznej i stosunków zewnętrznych, w tym polityki sąsiedztwa, polityki handlowej i polityki rozwojowej. W sprawozdaniu Światowego Forum Ekonomicznego na temat globalnych zagrożeń niedobór wody wskazano jako jedno z najbardziej prawdopodobnych i mających najpoważniejsze skutki zagrożeń. Niemniej jednak woda mogłaby stać się środkiem zapewniającym pokój i rozwój. Potrzebne są zatem zdecydowane działania w ramach niebieskiej dyplomacji.

1.3. Ponieważ zmiana klimatu ma duży wpływ na warunki wodne, dyplomacja klimatyczna i niebieska dyplomacja są ze sobą ściśle powiązane. Oprócz wspierania w pierwszej kolejności globalnych działań na rzecz przeciwdziałania zmianie klimatu UE musi także skoncentrować wysiłki na współpracy w zakresie radzenia sobie ze skutkami kryzysu klimatycznego w ramach swojej strategii przystosowywania się do zmiany klimatu. Niebieska dyplomacja jest również nierozdzielnie powiązana z dyplomacją UE w dziedzinie zdrowia, jako że odpowiednie, dostępne i przystępne cenowo usługi związane z wodą, urządzeniami sanitarnymi i higieną (WASH) są niezbędne dla zdrowia publicznego i rozwoju społecznego.

1.4. Woda nie jest zwykłym towarem, lecz dobrem publicznym o kluczowym znaczeniu dla życia ludzkiego. UE powinna wspierać łatwy i nieprzerwany dostęp do przystępnej cenowo wody dla wszystkich na całym świecie oraz ułatwiać zrównoważone gospodarowanie wodą i ściekami poprzez współpracę w dziedzinie infrastruktury, technologii i wiedzy fachowej w ramach partnerstw gospodarczych i współpracy na rzecz rozwoju. Strategia Global Gateway jest doskonałym narzędziem w tym zakresie⁽²⁾, również biorąc pod uwagę cele europejskiej strategii bezpieczeństwa gospodarczego⁽³⁾, w szczególności jej priorytet dotyczący partnerstwa i dalszego zacieśniania współpracy z krajami na całym świecie.

⁽¹⁾ Wprowadzone w Ramach działania Unii dla Śródziemnomorza w dziedzinie polityki wodnej na 2030 r.

⁽²⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Strategia Global Gateway” [opinia z inicjatywy własnej] (JOIN(2021) 30 final) (Dz.U. C 323 z 26.8.2022, s. 27).

⁽³⁾ COM(2023) 20 final, Bruksela, 20 czerwca 2023 r.

1.5. Przyznanie odpowiednich – prywatnych i publicznych – środków finansowych na poprawę istniejących obiektów i infrastruktury oraz budowę nowych jest podstawowym warunkiem zapewnienia na szczeblu międzynarodowym sprawiedliwego dostępu do czystej wody i infrastruktury sanitarnej dla wszystkich ludzi na całym świecie. Poprawa gospodarki wodnej wymaga inwestycji w badania, innowacje i wymianę wiedzy, a także we wdrażanie nowych i zaawansowanych technologii, w tym cyfrowych rozwiązań w zakresie wody. Wymaga również poprawy infrastruktury kontroli przeciwpowodziowej i ochrony wód. Jak pokazały niedawne konflikty, należy również zwrócić większą uwagę na międzynarodowe środki zapewniające bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej, w tym cyberbezpieczeństwo i ochronę przed klęskami żywiołowymi i atakami fizycznymi.

1.6. UE powinna zwiększać świadomość na temat zasadniczej roli wody i umożliwić lepsze zrozumienie wzajemnych powiązań między różnymi funkcjami wody a wzajemnymi zależnościami różnych podmiotów. Należy utworzyć Europejskie Centrum Wodne, aby wspierać zarówno państwa członkowskie, jak i inne kraje potrzebujące sąsiadujące z UE i dalej położone.

1.7. Europejskie Centrum Wodne powinno zwrócić uwagę na przypadki, w których współpraca między państwami członkowskimi UE wspólnie korzystającymi z rzek i jezior jest wzorowa, i przypadki, gdy nie jest ona taka, jak być powinna, oraz zalecić narzędzia polityczne służące promowaniu celów strategii Niebieskiego Ładu.

1.8. UE powinna również wzmocnić i ułatwić działanie sieci niebieskiej dyplomacji, biorąc pod uwagę, że niebieska dyplomacja wymaga współpracy między różnymi podmiotami: przedstawicielami rządów, organami i agencjami ds. gospodarki wodnej, środowiskami akademickimi i instytucjami badawczymi, sektorem prywatnym, partnerami społecznymi i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego.

1.9. UE powinna opracować specjalne instrumenty w celu wspierania współpracy i wspólnej polityki gospodarki wodnej w transgranicznych dorzeczeniach jezior i rzek, w granicach UE i poza nimi.

1.10. UE powinna uznać ochronę terenów podmokłych i różnorodności biologicznej za zasadniczy element niebieskiej dyplomacji i EKES wzywa do włączenia ich ochrony do strategicznych priorytetów niebieskiej dyplomacji.

1.11. Zrównoważone zarządzanie transgranicznymi rzekami, jeziorami i terenami podmokłymi w Europie Południowo-Wschodniej powinno mieć priorytetowe znaczenie ze względu na ich duże znaczenie dla ochrony europejskiej różnorodności biologicznej.

1.12. EKES popiera fakt, że jednym z najważniejszych celów strategicznych niebieskiej dyplomacji powinno być ulepszenie ram traktatowych ONZ dotyczących kwestii związanych z wodą w świetle ostatnich wydarzeń na arenie międzynarodowej oraz kryzysu klimatycznego i wodnego.

1.13. Chociaż głównym celem niebieskiej dyplomacji jest zapobieganie napięciom i konfliktom związanym z wodą, oczywiste jest, że UE musi jednocześnie przyczyniać się do rozwiązywania konfliktów. UE nie tylko może występować w charakterze mediatora między stronami zaangażowanymi w konflikty, ale może również odgrywać istotną rolę we współpracy na rzecz odbudowy po konflikcie.

1.14. EKES zaleca podjęcie dodatkowych środków, aby zapobiec przekształcaniu wody w broń, co ponownie zaobserwowano w niedawnych konfliktach – najpoważniejszy jest kryzys w Nowej Kachowce, którego szkodliwe skutki społeczne, gospodarcze i środowiskowe muszą jeszcze zostać przeanalizowane.

1.15. EKES podkreśla, że UE musi aktywnie wykorzystywać swój potencjał w celu zapewnienia pokoju i zrównoważonego rozwoju oraz być siłą napędową innowacji i zmian w regionach Morza Śródziemnego oraz Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, gdzie wody transgraniczne są często przedmiotem sporów, co pogłębia jeszcze skutki zmiany klimatu i pustynnienia. W tym kontekście należy pochwalić prace Unii dla Śródziemnomorza i jej grupy ekspertów ds. wody oraz rozwijać ściślejszą współpracę i synergie.

1.16. EKES z zadowoleniem przyjmuje dobrowolne zobowiązania UE podjęte podczas Konferencji Wodnej ONZ i wzywa UE do dalszego wykorzystywania istniejących instrumentów politycznych w celu poszukiwania skutecznych i wydajnych rozwiązań w perspektywie długoterminowej.

1.17. Strategia makroregionalna na skalę śródziemnomorską mogłaby faktycznie przyczynić się do zwiększenia spójności w basenie Morza Śródziemnego w oparciu o zasady stopniowego i dobrowolnego podejścia, wspólnego wielopoziomowego sprawowania rządów i zmiennej geometrii odpowiadającej potrzebom i specyfice terytorialnej. Jako uzupełnienie istniejących już ram, inicjatyw i programów w tej dziedzinie nadrzędna strategia makroregionalna pozwoliłaby na osiągnięcie większej spójności i integracji między tymi działaniami, które są już realizowane, i jednocześnie umożliwiła komplementarność i większą racjonalność wykorzystania zasobów oraz skuteczną wspólną pracę na rzecz znalezienia porozumienia w zakresie spójności gospodarczej, społecznej i środowiskowej oraz rozwiązań dla wspólnych wyzwań.

1.18. W ramach niebieskiej dyplomacji należy opracować strategiczne priorytety w regionach, w których występują deficyt wody i konflikty związane z wodą, takich jak basen Morza Śródziemnego i region Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. W regionach tych zarówno państwa członkowskie UE, jak i państwa niebędące członkami UE stoją w obliczu bezprecedensowych wyzwań związanych z wodą. Z uwagi na dotkliwy charakter deficytu wody konieczne jest, aby w ramach Niebieskiego Ładu wyraźnie uwzględniono wymiar śródziemnomorski i położono związany z wodą nacisk na region Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej.

1.19. W ramach niebieskiej dyplomacji należy także zwrócić szczególną uwagę na sytuację w Afryce Subsaharyjskiej, zwłaszcza w sąsiadujących ze sobą regionach Sahelu, w Rogu Afryki, w transgranicznych dorzeczeniach rzek Nil, Niger i Kongo, transgranicznych dorzeczeniach Wielkich Jezior i jeziora Czad, a także opracować proaktywne narzędzia zapobiegania związanemu z kryzysem wodnym wzrostowi przepływów migracyjnych do Unii Europejskiej.

2. Uwagi ogólne

2.1. Woda stała się najcenniejszym spośród wszystkich zasobów naturalnych. Niedobór wody na świecie stanowi poważne wyzwanie dla dalszego rozwoju społecznego i osiągnięcia kilku celów zrównoważonego rozwoju ONZ. Mimo że trzy czwarte naszej planety stanowi woda, większość obfitych zasobów wody na Ziemi nie nadaje się do wykorzystania, a jedynie 2,5 % to woda słodka, z czego łatwo dostępnym jest mniej niż 1 %. Ponadto ilość słodkiej wody w zbiornikach nieustannie maleje, a jej jakość się pogarsza.

2.2. EKES oświadczył, że woda nie jest zwykłym towarem, lecz dobrem publicznym o kluczowym znaczeniu dla życia ludzkiego. Łatwy i przystępny cenowo dostęp do wody, urządzeń sanitarnych i higieny (WASH) dla wszystkich ma zasadnicze znaczenie dla zdrowia publicznego i rozwoju społecznego. W 2010 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ wyraźnie uznało prawo człowieka do wody i urządzeń sanitarnych, oraz rezolucje Rady Praw Człowieka (43/32), zatwierdzone w 2020 r., aby zagwarantować prawo dostępu do wody podczas konfliktów, takich jak konflikt Palestyna-Izrael. Obecnie na całym świecie około 2,2 mld osób nie ma dostępu do wody pitnej i podstawowych usług wodnych, a ponad połowa mieszkańców globu wciąż nie ma dostępu do bezpiecznej infrastruktury sanitarnej.

2.3. Obecnie 30 % wód gruntowych na świecie ulega wyczerpaniu, a ich jakość budzi coraz większe obawy. Około 3,6 mld osób boryka się z niedostatecznym dostępem do wody przez co najmniej miesiąc w ciągu roku, a liczba ta ma wzrosnąć do ponad 5 mld do 2050 r. Oczekuje się również wzrostu zapotrzebowania na wodę na poziomie 55 % do 2050 r., przy czym około 1/3 ludności na świecie nie będzie miała dostępu do wody pitnej wysokiej jakości.

2.4. Według Europejskiej Agencji Środowiska deficyt wody występuje, gdy zapotrzebowanie na wodę przekracza dostępną ilość w danym okresie lub gdy zła jakość wody ogranicza jej wykorzystanie. Ponieważ liczba ludności na świecie stale rośnie, a wody jest coraz mniej, nietrudno jest przewidzieć konflikty związane z wodą i niestabilność geopolityczną na całym świecie.

2.5. Ponadto w kwestiach związanych z WASH bardzo ważny jest wymiar płciowy i społeczny. Bez bezpiecznie zarządzanych usług WASH kobiety, dziewczęta i dzieci są bardziej narażone na nadużycia, napaści i choroby, co wpływa na ich zdolność do nauki, pracy i godnego życia. Powszechnie uznaje się, że brak usług WASH ma nieproporcjonalnie duży wpływ na kobiety i dziewczęta, jednak przy opracowywaniu i wdrażaniu strategii politycznych często nie uwzględnia się głosów i potrzeb tych grup, co prowadzi do ich dalszej marginalizacji.

2.6. Usługi WASH na całym świecie muszą być bardziej inkluzywne, również pod względem dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Bariery społeczne i fizyczne mogą zagrażać zdrowiu i godności osób z niepełnosprawnościami, a brak odpowiednich udogodnień może mieć jeszcze gorszy wpływ na relacje, skolaryzację i zatrudnienie. Dotyczy to również innych słabszych grup.

2.7. Woda słodka jako zasób o charakterze przekrojowym ma również zasadnicze znaczenie dla wielu sektorów gospodarki, w tym rolnictwa, przemysłu, turystyki, energii i transportu. Woda przyczynia się zatem w znacznym stopniu do tworzenia dobrobytu i miejsc pracy. Regiony najbardziej dotknięte niedoborem wody mogą odnotować spadek tempa wzrostu nawet o 6 % PKB do 2050 r.

2.8. Deficyt wody zagraża odporności niektórych obszarów świata, pogłębia nierówności i budzi obawy dotyczące bezpieczeństwa żywnościowego. Deficyt wody i pustynnienie często prowadzą do powiązania kwestii zaopatrzenia w wodę z bezpieczeństwem (jego „sekurytyzacji”). Nierówny dostęp do wody powoduje niestabilność społeczną, a w konsekwencji prowadzi do lokalnych i międzynarodowych konfliktów i napięć. Po raz kolejny to najubożsi będą najbardziej dotknięci deficytem wody i pustynnieniem. Od 2010 r. na całym świecie odnotowano ponad 466 konfliktów o kontrolę wykorzystywania wody, z których większość toczy się w Afryce i na Bliskim Wschodzie. Może to również prowadzić do wojny i nasilenia fali migracji w kierunku globalnej Północy, w szczególności do Unii Europejskiej.

2.9. Zmiana klimatu zwiększa również częstotliwość, intensywność, zasięg i czas trwania suszy w wielu częściach świata. Według prognoz susze mogą dotknąć ponad trzy czwarte ludności świata do 2050 r. ⁽⁴⁾ W różnych sprawozdaniach ONZ szacuje się, że do 2050 r. połączenie problemów związanych z wodą i klimatem oraz konfliktów zmusi do migracji około miliarda osób. Dostęp do wody jest bardzo ograniczony, w szczególności na globalnym Południu. Taka sytuacja będzie jeszcze bardziej sprzyjać wysiedleniom i migracji w kierunku globalnej Północy. W związku z tym EKES wzywa do zajęcia się pierwotnymi przyczynami (w tym niedoborem wody), aby ograniczyć te zjawiska, zamiast podejmowania działań przeciwko samym uchodźcom.

2.10. Konflikty są często związane z wykorzystywaniem wody do celów nawadniania lub przemysłu, zarządzaniem niedoborem i powodziami, zanieczyszczeniem lub żegluga. Jednak deficyt wody spowodowany ekstremalnymi zdarzeniami i rosnącym niedoborem wody doprowadził już do konfliktów dotyczących dostępu do zasobów wodnych i kontroli nad nimi na całym świecie. Kryzys klimatyczny pogorszy tę sytuację. Jako że wody transgraniczne stanowią 60 % światowych przepływów wody słodkiej, a 153 kraje mają terytorium w obrębie co najmniej jednej rzeki transgranicznej i dorzeczy jezior, konflikty lub spory dotyczą dwóch lub więcej krajów. W związku z tym EKES wzywa do opracowania narzędzi służących rozwiązywaniu problemu niedoboru wody na całym świecie i zapobieganiu konfliktom.

2.11. Woda jest w coraz większym stopniu wykorzystywana przez strony konfliktu, zwłaszcza na Bliskim Wschodzie. Negatywnym przykładem tego zjawiska stała się wojna domowa w Syrii. Rząd syryjski odciął wodę milionom cywilów, Państwo Islamskie regularnie uniemożliwiało dostęp do wody społecznościom znajdującym się pod ich kontrolą, a Turcja została oskarżona o wstrzymanie działań stacji wodnej Alok. W styczniu 2022 r. Rosja zbombardowała stację wodną w Idlib ⁽⁵⁾.

2.12. Niestety, jak pokazała niedawna rosyjska inwazja na Ukrainę, retencja lub skażenie wody są wykorzystywane jako narzędzie wojny ⁽⁶⁾. W mieście Mariupol rosyjskie siły zbrojne celowo odcięły dostęp ukraińskiej ludności do wody pitnej, wykorzystując groźbę odwodnienia, aby zmusić ludność do rezygnacji, i odmawiając dostępu do najbardziej podstawowych potrzeb. Zniszczenie tamy w Nowej Kachowce jeszcze bardziej zaostrzyło ogólny kryzys.

3. Działania w ramach niebieskiej dyplomacji i środki z zakresu polityki

3.1. Niedobór wody oraz związane z tym napięcia i przekształcenie wody w broń stanowią rosnące zagrożenie dla pokoju i stabilności na świecie. Niemniej jednak woda mogłaby stać się środkiem zapewniającym pokój i rozwój. Potrzebne są zatem konkretne działania podejmowane w ramach niebieskiej dyplomacji.

3.2. Niebieską dyplomację (znaną również jako dyplomacja wodna) opisano jako „dynamiczny, zorientowany politycznie proces służący zapobieganiu napięciom związanym z wodą na wspólnych wodach, ich łągodzeniu i rozwiązywaniu poprzez jednoczesne wykorzystywanie narzędzi dyplomatycznych, wiedzy fachowej i mechanizmów współpracy związanych z wodą w ramach wielu ścieżek dyplomatycznych” ⁽⁷⁾.

⁽⁴⁾ <https://www.un.org/en/observances/desertification-day>.

⁽⁵⁾ <https://syriaaccountability.org/too-little-water-too-much-war-wheat-shortages-in-syria/>.

⁽⁶⁾ <https://www.unicef.org/press-releases/14-million-people-without-running-water-across-war-affected-eastern-ukraine>.

⁽⁷⁾ Keskinen i in. 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022169421007873>.

3.3. Wyzwania związane z wodą uwypuklają znaczenie międzynarodowych struktur w odniesieniu do zarządzania zasobami wodnymi i zapobiegania napięciom związanym z wodą. Niedawna Konferencja Wodna ONZ w 2023 r. ⁽⁸⁾ była rzadką okazją do zmobilizowania wszystkich zaangażowanych stron i wymiany informacji na temat najlepszych praktyk i podjętych już działań, a także dobrowolnego zobowiązania się do dalszych działań ⁽⁹⁾. EKES uważa, że ważne jest zapewnienie stałej globalnej współpracy w tej dziedzinie oraz właściwej realizacji ustalonych do tej pory celów i założeń. Szczególną uwagę należy również zwrócić na rozwój regionalnych struktur zarządzania koncentrujących się na transgranicznych dorzeczach i basenach jezior.

3.4. Konwencja ONZ o ochronie i użytkowaniu cieków transgranicznych i jezior międzynarodowych (konwencja wodna) ⁽¹⁰⁾, przyjęta w Helsinkach w 1992 r., oraz Konwencja ONZ o prawie pozażeglownego użytkowania międzynarodowych cieków wodnych z 1997 r. ⁽¹¹⁾ są wyjątkowymi międzynarodowymi instrumentami prawnymi, których ważnym celem jest zapewnienie zrównoważonego wykorzystania transgranicznych zasobów wodnych poprzez współpracę. Dodatkowo inne umowy międzynarodowe, takie jak protokół „Woda i zdrowie” ⁽¹²⁾ oraz niedawno uzgodniony przez ONZ Traktat o pełnym morzu, są ważnymi narzędziami, które należy w pełni i szybko wdrożyć.

3.5. Porozumienie klimatyczne z Paryża i Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 zawierają cenne wytyczne dotyczące sposobu, w jaki można rozwijać niebieską dyplomację na całym świecie. W szczególności cel zrównoważonego rozwoju nr 6 koncentruje się na dostępie do czystej wody i warunków sanitarnych i obejmuje m.in. cele dotyczące transgranicznej gospodarki wodnej i współpracy międzynarodowej. Biorąc pod uwagę pilną potrzebę terminowego wdrożenia celu zrównoważonego rozwoju nr 6, wyznaczonych w jego ramach zadań oraz, bardziej ogólnie, porozumienia paryskiego, zarówno strategia Global Gateway, jak i ISWMR – „Globalny wymiar Europy” mogłyby być konkretnymi i skutecznymi instrumentami w tym zakresie.

3.6. Zapobieganie problemom i napięciom związanym z wodą należy uznać za najważniejsze działania w ramach niebieskiej dyplomacji. W tym celu UE powinna przyczynić się do zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi w skali globalnej. Gospodarka wodna i rola zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi (ZZZW) są uznawane za kluczowe procesy skoordynowanego rozwoju i zrównoważonego gospodarowania wodą, gruntami i powiązаныmi zasobami.

3.7. Konieczne jest również opracowanie międzynarodowych strategii politycznych na rzecz oszczędnego i wydajnego wykorzystania wody we wszystkich sektorach gospodarki i społeczeństwa, w celu zmniejszenia zanieczyszczenia wód gruntowych i powierzchniowych, a także przywrócenia zanieczyszczonych i zdegradowanych wód.

3.8. Jeśli chodzi o powiązania między klimatem a wodą, prace Światowej Organizacji Meteorologicznej mają ogromne znaczenie i wartość, ponieważ w ich ramach organizuje się, wspiera i przyspiesza ważne projekty współpracy regionalnej – np. monitorowanie danych i zarządzanie nimi, zarządzanie systemami wczesnego ostrzegania oraz analiza zmian klimatu i ich wpływu na wodę, a wszystkie te elementy są ważnymi aspektami niebieskiej dyplomacji.

3.9. Zasoby wodne są również powiązane z ochroną różnorodności biologicznej. Podczas gdy woda ma zasadnicze znaczenie dla utrzymania naturalnych procesów oraz dobrze prosperujących i zdrowych ekosystemów, zdrowe grunty i ekosystemy zapewniają naturalne długoterminowe magazynowanie wody słodkiej. Lepsze zarządzanie gruntami i systemami wodnymi oraz ich odbudowa zapewniają zrównoważone rozwiązania w zakresie gospodarki wodnej i można je szybko wdrożyć, przy stosunkowo niskich kosztach i przy skromnych wymaganiach technologicznych.

3.10. Co więcej, niebieska dyplomacja jest nierozzerwalnie związana z unijną dyplomacją w dziedzinie zdrowia, ponieważ odpowiednie usługi WASH są warunkiem *sine qua non* zdrowia publicznego. Ponieważ woda jest dobrem publicznym, zapewnienie odpowiedniej infrastruktury publicznej i obiektów publicznych ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia wszystkim łatwego dostępu do czystej, bezpiecznej i przystępnej cenowo wody. Należy również zwrócić szczególną uwagę na właściwe zarządzanie ściekami.

3.11. W tym celu UE powinna wspierać dostęp do niedrogiej wody dla wszystkich na całym świecie oraz ułatwiać zrównoważone gospodarowanie wodą poprzez współpracę w dziedzinie infrastruktury, technologii i wiedzy fachowej w ramach partnerstw gospodarczych i współpracy na rzecz rozwoju. Strategia Global Gateway jest w tym zakresie doskonałym narzędziem ⁽¹³⁾.

⁽⁸⁾ <https://sdgs.un.org/conferences/water2023>.

⁽⁹⁾ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7443-2023-INIT/en/pdf>.

⁽¹⁰⁾ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=_en.

⁽¹¹⁾ <https://unece.org/environment-policy/water/un-watercourses-convention>.

⁽¹²⁾ <https://unece.org/environment-policy/water/protocol-on-water-and-health/about-the-protocol/introduction>.

⁽¹³⁾ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_pl.

3.12. Przyznanie odpowiednich środków finansowych na poprawę istniejących obiektów i infrastruktury oraz, w stosownych przypadkach, budowę nowych jest podstawowym warunkiem zapewnienia sprawiedliwego dostępu do czystej wody dla całej ludności na świecie. Zarówno finansowanie publiczne, jak i prywatne (w tym fundusze UE i RRF oraz finansowanie z EBI i EBOR) są niezbędne dla długoterminowych inwestycji w gospodarkę wodną i infrastrukturę. Za pośrednictwem południowego sąsiedztwa Europy UE angażuje się w działania związane z wodą, które pomagają uruchomić środki finansowe na gospodarkę wodną, efektywne gospodarowanie wodą, infrastrukturę sanitarną i ponowne wykorzystanie ścieków, usuwanie zanieczyszczeń (w szczególności zanieczyszczeń tworzywami sztucznymi) i przystosowanie się do zmiany klimatu.

3.13. Nowe technologie mogą przynieść znaczące zmiany w sektorze wodnym. Poprawa gospodarki wodnej wymaga badań i innowacji, wymiany danych i wiedzy, przy jednoczesnym dalszym wspieraniu przejścia na cyfrowe rozwiązania w zakresie wody. UE jest zaangażowana we wspieranie badań dotyczących wody, w tym w międzynarodową współpracę w zakresie badań naukowych i innowacji, jak w przypadku partnerstwa w dziedzinie badań i innowacji w regionie Morza Śródziemnego (PRIMA) (dostępność wody dla rolnictwa), i oferuje środki w wysokości 494 mln EUR na lata 2018–2024.

3.14. UE powinna również zwiększać świadomość na temat zasadniczej roli wody w zapewnianiu zrównoważonego rozwoju pod względem gospodarczym, społecznym i środowiskowym. W szczególności potrzebne jest większe zrozumienie wzajemnych powiązań między różnymi funkcjami wody i wzajemnymi zależnościami różnych podmiotów. Powiązanie bezpieczeństwa wodnego, energetycznego i żywnościowego jest typowym powiązaniem, które należy oceniać w całości. Z drugiej strony UE mogłaby pomóc w identyfikacji zagrożeń związanych z wodą, a także napięć między różnymi podmiotami.

3.15. Oprócz podnoszenia świadomości UE może wspierać przeprowadzanie szkoleń i poprawę zdolności technicznych i zarządczych organizacji działających w sektorze wodnym i ogólnie w dziedzinie gospodarki wodnej. UE mogłaby również odgrywać aktywniejszą rolę we wzmacnianiu i wspomaganiu sieci niebieskiej dyplomacji, biorąc pod uwagę, że wymaga ona współpracy między różnymi podmiotami: przedstawicielami rządów, organami i agencjami ds. gospodarki wodnej, środowiskami akademickimi i instytucjami badawczymi, sektorem prywatnym i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego; należy przy tym wykorzystać także potencjał kobiet.

3.16. Społeczeństwo obywatelskie odgrywa kluczową rolę w dążeniu do opracowania nowych instrumentów, programów lub strategii w dziedzinie wody. Inicjatywy takie jak „Right2Water”, pierwsza europejska inicjatywa obywatelska, w ramach której woda jest ukazywana jako narzędzie polityki zagranicznej i prawo człowieka⁽¹⁴⁾, uwidacznia wartość mobilizowania obywateli. Europejski Pakt na rzecz Klimatu ma stać się żywą przestrzenią wymiany informacji, debaty i działań w związku z kryzysem klimatycznym poprzez zaangażowanie obywateli, ich organizacji i przedsiębiorstw.

3.17. Jeśli chodzi o postępy w niebieskiej dyplomacji we wdrażaniu umów handlowych zawieranych przez UE i strony trzecie, wewnętrzne grupy doradcze EKES-u stanowią cenne narzędzia, ponieważ skupiają organizacje przedsiębiorców, związki zawodowe i organizacje ekologiczne.

3.18. EKES zwraca uwagę, że woda jest dobrem publicznym i dlatego powinna być dostępna dla wszystkich po przystępnej cenie. Wraz ze wzrostem niedoboru zasobów wodnych stosuje się podejście handlowe do wody. Chociaż takie podejście może oferować pewne korzyści w zakresie redystrybucji ograniczonych zasobów, należy przedsięwziąć środki pozwalające zapewnić samowystarczalność wszystkich regionów – z wykorzystaniem umów i negocjacji handlowych oraz z uwzględnieniem faktu, że woda jest dobrem publicznym, a nie jedynie towarem, a także, w razie konieczności, poprzez przyjęcie przepisów w porozumieniu z odpowiednimi zainteresowanymi stronami.

3.19. Oprócz tradycyjnych międzynarodowych konwencji dotyczących wody i celów zrównoważonego rozwoju istnieje wiele dwustronnych, regionalnych i globalnych organów, instrumentów i procesów, poprzez które UE może wnieść wkład w dyplomację wodną.

3.20. Rzeki transgraniczne w Europie wywołują konieczność rozwiązywania szeregu kwestii związanych z zanieczyszczeniem wody i dzieleniem się wodą. Jak wykazały przypadki Komisji Dunaju, Centralnej Komisji Żeglugi na Renie (CKŻR), Międzynarodowej Komisji ds. Dorzeczy Sawy i Komisji Żeglugi po Mozeli, istnieje bogaty zbiór europejskich doświadczeń związanych z rzekami, które to doświadczenia można wykorzystać w działaniach niebieskiej dyplomacji UE.

⁽¹⁴⁾ <https://right2water.eu/>.

3.21. Mając na uwadze europejskie doświadczenia związane z wodą i urządzeniami sanitarnymi, wiedzę naukową i zasoby – w ramach aktywnych działań UE w zakresie niebieskiej dyplomacji – należy utworzyć Europejskie Centrum Wodne podlegające bezpośrednio DG ENV i ESDZ, aby pomóc zarówno państwom członkowskim, jak i innym krajom w rozwiązywaniu problemów związanych z wodą w europejskim sąsiedztwie i dalej położonych regionach.

3.22. Wymiana informacji na temat praktyk i doświadczeń państw członkowskich w zakresie niebieskiej dyplomacji jest dla UE ważnym sposobem na wzmocnienie jej wpływu. Na przykład Finlandia rozpoczęła projekt pt. „Współpraca wodna i pokój – fińska droga wodna”⁽¹⁵⁾, którego celem jest wzmocnienie fińskiej międzynarodowej współpracy w zakresie dyplomacji wodnej, wzmocnienie międzynarodowych umów transgranicznych i ulepszenie ich wdrażania, określenie potrzeb w zakresie szkoleń z zakresu dyplomacji wodnej i budowania kompetencji oraz reagowanie na nie, a także pogłębienie współpracy między ekspertami w dziedzinie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, mediacji pokojowej i sektora wodnego.

4. Region Morza Śródziemnego, Bliski Wschód i Afryka Północna (MENA)

4.1. Region Morza Śródziemnego ociepla się o 20 % szybciej niż średnia światowa i już teraz boryka się z poważnymi wyzwaniami związanymi z deficytem wody. Istnieją liczne dowody na to, że zmiana klimatu będzie miała wpływ na Morze Śródziemne w różnych aspektach: sektor rybołówstwa oraz różnorodność biologiczna będą zagrożone przez gatunki inwazyjne, region stanie się suchszy i cieplejszy, a intensywność ekstremalnych zjawisk i susz wzrośnie. Śródziemnomorskie państwa członkowskie UE są w coraz większym stopniu zagrożone pustynnieniem, które dotyka przede wszystkim regiony przybrzeżne i wyspiarskie.

4.2. Pomimo znacznych różnic subregionalnych cały region Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej stoi w obliczu podobnych wyzwań. Czynniki powodującymi zagrożenia związane z wodą w tych krajach są m.in. wzrost liczby ludności i rosnące zapotrzebowanie na wodę, zmiana klimatu i przestarzałe systemy gospodarki wodnej. Ponadto niewłaściwe sprawowanie rządów, korupcja i powtarzające się konflikty niemal uniemożliwiają wdrożenie środków zaradczych.

4.3. Duże regiony Afryki Subsaharyjskiej stoją w obliczu poważnych wyzwań związanych z deficytem wody. Brak międzynarodowej reakcji może prowadzić do fal migracji, konfliktów wewnątrzpaństwowych i międzynarodowych.

4.4. Ponieważ wiele sektorów przemysłu potrzebuje wody, aby być produktywnymi, np. rolnictwo i energetyka, niedobór wody może stanowić zagrożenie dla całych sektorów gospodarki państw regionu Morza Śródziemnego i Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, które w znacznym stopniu przyczyniają się do wzrostu PKB. EKES podkreśla, że te gałęzie przemysłu muszą w jak największym stopniu zintensyfikować wysiłki na rzecz poprawy efektywnego gospodarowania wodą i jej ponownego wykorzystania.

4.5. Niekontrolowany wzrost turystyki może mieć znaczący wpływ na deficyt wody w całym regionie Morza Śródziemnego. Oczekuje się, że w nadchodzących latach liczba przyjeżdżających podróżnych na całym świecie będzie nadal rosła, co wywoła silne oddziaływanie antropogeniczne, które w połączeniu z poważnymi zmianami w użytkowaniu gruntów będzie miało bezpośredni wpływ na zużycie wody i gruntów oraz degradację usług ekosystemowych.

4.6. Podczas gdy kraje takie jak Malta, Izrael i Hiszpania stały się liderami w dziedzinie gospodarki wodnej i polityki w zakresie oszczędnego gospodarowania wodą, współpraca regionalna w tej dziedzinie jest nadal niewystarczająca. Śródziemnomorska strategia zrównoważonego rozwoju zapewnia jednak zintegrowane ramy polityki dla wszystkich zainteresowanych stron, umożliwiające przełożenie Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 na szczebel regionalny, subregionalny, krajowy i lokalny w regionie Morza Śródziemnego. Unia dla Śródziemnomorza i jej grupa ekspertów ds. wody również stanowią przydatną platformę wymiany informacji i wspierania wspólnych celów i doświadczeń takich krajów jak Jordania, Maroko i Palestyna związanych z niedoborem wody, takich jak budowanie środków odporności w celu dostosowania się do wstrząsów związanych ze zmianą klimatu.

4.7. Ponieważ wody transgraniczne regionu Morza Śródziemnego i Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej często były powodem sporów, jeszcze bardziej pogłębiając problemy spowodowane zmianą klimatu i pustynnieniem, UE ma potencjał, aby zaistnieć na szczeblu międzynarodowym i regionalnym jako siła napędowa zmian i wykorzystać istniejące instrumenty polityki UE do poszukiwania skutecznych i wydajnych rozwiązań w perspektywie długoterminowej. Unia Europejska zaangażowała w ramach ISWMR – „Globalny wymiar Europy” ponad 380 mln EUR, co przyczyniło się do realizacji strategii Global Gateway dotyczącej transgranicznych działań w zakresie gospodarki wodnej, we współpracy z państwami, organizacjami dorzeczy i organami regionalnymi.

⁽¹⁵⁾ <https://sdgs.un.org/partnerships/water-cooperation-and-peace-finnish-water-way-water-diplomacy-project>.

4.8. Unia Europejska, w ramach swojego stałego partnerstwa z Programem Narodów Zjednoczonych ds. Ochrony Środowiska (UNEP) w zakresie bezpieczeństwa klimatycznego i środowiskowego, angażuje się na rzecz powiązania wody z bezpieczeństwem w kontekście współpracy transgranicznej w dziedzinie gospodarki wodnej. Konwencja ONZ o prawie pozażeglownego użytkowania międzynarodowych cieków wodnych z 1997 r. i Konwencja o ochronie i użytkowaniu cieków transgranicznych i jezior międzynarodowych z 1992 r. mogłyby stanowić przydatne wytyczne dotyczące współpracy transgranicznej.

4.9. Transgraniczne dorzecza Nilu, Jordanu, Orontesu, Tygrysu-Eufratu i Evros/Maricy przyciągnęły uwagę całego świata z powodu sporów o przydział wody do picia, nawadniania i wytwarzania energii. Spory te stanowią wyzwanie dla pokoju i stabilności w regionie.

4.10. Transgraniczne baseny jezior, takie jak Morze Martwe, Ochryda, Prespa i Scutari, również przyciągnęły znaczną uwagę ze względu na swoją rolę w ochronie różnorodności biologicznej i zagrożenie degradacją spowodowane nie zrównoważonym rolnictwem, nielegalnymi połowami i rozwojem turystyki.

4.11. W regionach Morza Śródziemnego i Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej znajdują się niektóre z najważniejszych na świecie terenów podmokłych, których ochrona zasługuje na szczególną uwagę w odniesieniu do różnorodności biologicznej, a także ze względu na nielegalne połowy i zasoby wodne.

4.12. Współpraca między państwami członkowskimi UE posiadającymi wspólne rzeki, takimi jak Portugalia i Hiszpania, Grecja i Bułgaria, jest poniżej pożądanego poziomu.

4.13. Współpraca między państwami członkowskimi UE a krajami kandydującymi do UE posiadającymi wspólne rzeki (takimi jak Grecja i Albania oraz Grecja i Macedonia Północna, Chorwacja i Bośnia i Hercegowina) pozostawia wiele do życzenia. Jednocześnie istnieją dwie dobre praktyki, które zasługują na uznanie: 1) współpraca między państwami posiadającymi wspólny system wodonośny Dinaric Karst (Albanią, Bośnią i Hercegowiną, Chorwacją i Czarnogórą), która umożliwia wypracowanie lepszego krajowego i regionalnego podejścia do zarządzania tym wyjątkowym zasobem słodkowodnym, w celu uwzględnienia związanej z tym ochrony ekosystemów i poprawy jakości wody (UNESCO IHP 2016); ochrona przepływu wód gruntowych odprowadzanych do morza utrzymuje cenne ekosystemy na styku środowiska lądowego i morskiego; 2) umowa ramowa z 2002 r. w sprawie dorzecza Sawy, pierwsza powojenna wielostronna struktura przyjęta przez kraje byłej Jugosławii, pokazująca, w jaki sposób współpraca regionalna w dziedzinie wody może zarówno pobudzać, jak i konsolidować wysiłki na rzecz budowania pokoju.

4.14. Ramy działania Unii dla Śródziemnomorza w dziedzinie polityki wodnej na 2030 r. i ich cztery grupy zadaniowe „Woda-Energia-Żywność-Ekosystemy (WEFE)”, „Woda-Zatrudnienie-Migracja” (WEM), „Woda, higiena i warunki sanitarne” oraz „Działania w zakresie wody i zmiany klimatu” (WCCA), opracowane wspólnie z różnymi podmiotami społeczeństwa obywatelskiego, w tym z Globalnym Partnerstwem dla Wody – Morze Śródziemne i Międzyislamską Siecią Rozwoju i Zarządzania Zasobami Wodnymi (INWRDAM), skupiającym państwa z północy i południa Morza Śródziemnego (Włochy–Turcja, Grecja–Liban, Malta–Egipt) oraz wspierającym wspólną politykę gospodarki wodnej są bardzo mile widziane i stanowią doskonały przykład dla regionu i poza nim.

Bruksela, dnia 21 września 2023 r.

Oliver RÖPKE
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego